

MED UNDANTAG SOM REGEL
— BERÄTTELSE OM KONSTEN
ATT VERKA MOBILT

NIKI KRALLI ANELL

Gästcurator Niki Kralli Anell har intervjuat kollegor på Grafikens Hus om tillvägagångssätten för att lära känna en plats och verksamhetens resa mot ett nytt hus.

N

ågra dagar efter branden klev Nina Beckmann, museichef för Grafikens Hus, runt bland ruinerna tillsammans med sin kollega Eva Stenstam. Den rödvita ladan som inrymt Grafikens Hus sedan mitten av 1990-talet låg i en hög av svärta. Men bland allt bråte fanns en färgklick som bländade. Sprattlande fötter med tår mot himlen, vaginor som likt munnar fnissade "HI HI HI", "HA HA HA".

Ett fragment från Liv Strömquists böcker hade undkommit lågorna. Ett ljus mitt i allting. Det har nu gått många år sedan eldsvådan i Mariefred och Grafikens Hus har varit ett mobilt konstmuseum i åtta år. Vad finns det att lära från den här tiden? Vad har de velat åstadkomma och vart är de på väg?

Ett digitalt hus

Att ställa om ett konstmuseum till att bli mobilt kan liknas med en nystart för Grafikens Hus. Eva Stenstam, som var vice vd och projektledare under omstarten och bland annat initiativtagare till samtalsserien *Från kaos till insikt* och projektet *Barnens löpsedlar*, menar att det mobila arbetssättet låg väl i linje med grafiken som demokratisk konstform. Grafikens möjlighet att kunna trycka konst i upplaga har genom historien gjort att konsten kunnat få spridning och visas för fler. Nu var det museets tur att kliva ut.

– Det var direkt självklart att det som vi hade planerat skulle genomföras. Platsen var viktig men vi är också vårt innehåll. Jag menar, drivet och idéerna till konstprojektet fanns kvar, säger Eva Stenstam.

I den rödvita ladan i Mariefred följde arbetet en årscykel med upprepning och förnyelse. Nystarten utan hus blev därför en möjlighet att utmana konventionerna för hur ett konstmuseum arbetar.

– I en mobil tid har det varit fler untantag än regler, allt och inget kan göras. Det vill säga att inget är en upprepning och vi har också tagit tillfället i akt och gjort mycket utöver det som vanligtvis sker på ett konstmuseum, som att arbeta uppsökande, vara ute

i verksamheter, samarbeta med olika institutioner runt om i Sverige och med lokalbefolkning och så vidare, berättar Nina Beckmann.

Den stora utmaningen har varit att synas och att kunna visa att verksamheten finns trots att publiken inte har en fysisk plats att besöka.

– I det mobila har vår hemsida och våra sociala plattformar fått ersätta vårt fysiska hus och vi har därmed arbetat digitalt i många år. Så när, till exempel, coronapandemin kom var det ingen större omställning för oss, då vi länge har arbetat digitalt för att nå fram till publiken. Vi kan kalla det för det digitala huset, säger hon.

Det är i det digitala som de allra flesta får möta Grafikens Hus i dag. Anna Henriksson, kommunikatör för Grafikens Hus, berättar att hemsidan är en ”jättepuck” att arbeta med, då hela bredden i verksamheten ska förmedlas där. En annan utmaning är att dokumentera konstprojekten som i många fall är deltagarbaserade.

– Det kan vara svårt att berätta om konstprojekt som bygger på att det är trygga rum där en kan dela med sig av erfarenheter för gruppen, men som inte ska spridas längre än så. Vissa konstnärliga processer är helt enkelt inte så lätta att berätta om när de pågår. Just då är de extremt odigitala, det vill säga, de går inte att kommunicera externt.

Relationer genom konsten

Intentionen med att arbeta mobilt är och har varit att på bästa sätt lära känna både Södertälje som Grafikens Hus har flyttat till och människorna i staden – *genom* konsten. Att samarbeta med andra är därmed det som har utmärkt de mobila åren allra mest.

– Vi förstod att den dag som vi kommer att öppna ett nytt museum, då är det oerhört viktigt att vi har lärt känna vår plats och att de som bor i Södertälje har lärt känna oss. Vi ville inte vara de som kommer och sätter ned pålarna, öppnar upp och säger ”det här är fantastiskt, det här ska ni gilla”. Det kändes viktigt för oss att vara förankrade i vår nya hemmiljö, säger Nina Beckmann.

Nina Øverli, curator under 2016 för de uppsökande konstprojekten, minns att det var väldigt skönt med friheten som infann sig utan en fysisk lokal. I stället kunde de fokusera på att nå ut och prata med personer som fanns på platsen.

– Vi arbetade med idén om konstmuseet som en utåtriktad verksamhet. Jag tror att det var helt nödvändigt. Vi behövde etablera

oss från grunden, och att tro att publikfrågan skulle lösa sig av sig själv hade varit naivt. Perspektivet är också annorlunda än i storstäder med ett större utbud. På mindre platser behöver du *skapa* en publik och tänka utifrån en mängd olika publikfrågor och ett bredare uttryck, säger hon.

Grafikens Hus är till skillnad från många samtidskonstmuseer en mediumspezifisk verksamhet. Det vill säga, grafiken som konstform utgör det fundament som museet står på och planerar sin verksamhet utifrån. Det kan tyckas vara begränsande, men i själva verket är det grafiken som i tid av kris och total förändring har väglett Grafikens Hus och möjliggjort täta samarbeten.

– Många beskriver grafiken som en kollektiv konstform, även om andra också arbetar självständigt. När grafiken och det mobila gifte sig gynnade det medskapande projekt med låga trösklar. Grafiken är en bra metod för att arbeta kollektivt och att närma sig frågor om liv och samhälle, säger Anna Jönsson, vice vd och projektledare.

Fördjupning i expanderade former

Grafikens Hus vill värna om grafiken, fördjupa och sprida kunskap om den till publik och konstnärer. Tydligast är det genom satsningen som de kallar *Genomlysningen*.

– Det handlade från början om att skapa fördjupning om den grafiska konsten genom podden, platsbesök i artikelform och filmade intervjuer. Jag är utbildad journalist och tyckte att det var ett bra sätt att förmedla det på. Nu har det blivit ett viktigt ben i verksamheten där vi på hemsidan samlar allt, säger Anna Henriksson.

Det finns inget påtvingat måste att arbeta med grafik i konstprojekten. Men grafiken finns alltid där, på ett praktiskt eller på ett konceptuellt plan. Å ena sidan gestaltar den sig som ett tydligt inslag i utställningar med grafisk konst och i praktiska workshoppar som ingår i nästan alla konstprojekt. Det andra spåret handlar om att kontinuerligt undersöka grafikens gränser, att tänja på begreppet grafik både som konstform och arbetsmetod.

– Det finns en risk att grafiken enbart blir ett pedagogiskt medel. Men för oss handlar det om att vi ska vara i framkant av vårt ämnesområde. Jag ser det som att vi har en nationell uppgift, det finns ingen annan motsvarande institution för grafik i Sverige. Dels är det viktigt att vi känner till den grafiska traditionen, att förstå

var vi kommer ifrån, dels finns viljan att tänja på begreppet grafik; vad är grafik i dag? Det undersöker vi tillsammans med konstnärer och processen är minst lika utvecklande för oss och vår verksamhet. Det gör att vi ständigt omvärderar vilka vi är och vad grafik kan vara, säger Nina Beckmann.

Inre resa

De medskapande konstprojekten har inneburit att lyssna och lyfta kunskap och röster i staden. Sättet att arbeta på har dessutom bidragit till att se en tydligare roll i konstprojekten.

– Vi har gjort en inre resa i att tänka kring vår roll i konstprojekten, att ”nej, vi kommer inte med kunskap och ett färdigt svar” utan kunskapen finns hos de individer som vi arbetar med. Vi följer den stärkande processen där individen ska ges möjlighet att hitta eller välja sitt uttryckssätt och sin egen berättelse. Vi kommer med verktyg, kanske en plattform, och lyfter den kunskap som redan finns, säger Anna Jönsson.

Grafikens Hus roll är därmed att skapa förutsättningar för att möjliggöra konstprojekten och driva dem i samverkan, samt att finna konstnärer och pedagoger som utifrån sina kunskaper vill utveckla ramverket.

– En arbetsmetod som jag tycker är viktig att lyfta är att vi ofta låter konstnärer och pedagoger forma ett projekt. Grafikens Hus skapar ett ramverk och ger konstnären fria tyglar att bidra med sin praktik och sitt perspektiv, säger Amanda Ferrada som är koordinator och projektledare.

På tröskeln till nya platser

Grafikens Hus står i dag på tröskeln till en ny museibygnad. Under de kommande tre åren vill de engagera konstnärer och ett tillsatt expertråd för att formulera en vision för hur Grafikens Hus ska bygga upp en konstsamling igen. Grafiksamlingen ska i det nya museet bli en plats för dialog. I stället för att demonstrera specifika grafiska tekniker ska samlingen utgå från grafikens anda av kollektivitet och demokratisering, och framför allt arbeta med frågor som rör representation och historieskrivning.

– Vi använder historia för att förstå samtiden, men vilken historia tittar vi på? Det är viktigt att våga ha den diskussionen. Vi arbetar

även för att avkolonialisera grafiken genom att vi arbetar i team med olika bakgrund, ser över vilka perspektiv som vi lyfter och hur vi väljer att prata om grafikhistorien utåt, säger Amanda Ferrada.

Det råder brist på produktionsplatser för unga konstnärer som vill testa de konstgrafiska teknikerna. Tre år efter branden i Mariefred brann det i Kasernen, Kungl. Konsthögskolans grafiklokaler på Skeppsholmen i Stockholm. Branden startade i skräp på fjärde våningen och spred sig till vinden. Hela verkstaden förstördes och har inte återställts. Ulrika Flink var curator för Grafikens Hus åren 2017–2019 och curaterade utställningar som *The Making of an Archive*, *Herbarium* (tillsammans med curator Sebastian Dahlqvist på Art Lab Gnesta) och utställningarna i Konstfönstret 2017–2018. Hon var även bland annat initiativtagare till projekten *(An)other Vernacular* och *Fast Forward to the Future*.

– Jag tror på experimenterandet, att låta konstnärer komma in som kanske kan göra något helt nytt med de grafiska teknikerna. Det vore superfint om den traditionen kan fortsätta. Det är extra viktigt just nu med tanke på att våra konsthögskolor har monterat ned sina grafiska verkstäder. När man håller i ett grafiskt blad är det inte samma sak som att hålla i en utskrift. Det är något väldigt taktilt med det grafiska trycket och det är viktigt att få lära sig att se det, säger Ulrika Flink.

När Grafikens Hus nu blickar framåt mot nästa hus, ska den grafiska verkstaden bli museets hjärta. En global plats för produktion och utbyte av kunskap mellan konstnärer, tryckare, studenter och besökare. Där kan samtal om grafik vidgas ytterligare och där ska en kunna skapa över längre tid.

– Det är många konstnärer som eftersöker att få arbeta med grafik i en verkstad där olika tekniker finns representerade. Och där barn och unga kan möta och fördjupa sig i en konstform på riktigt. Men vi kommer aldrig att bli en institution som bara sitter och väntar på publiken. På något sätt kommer vi att hitta en mellanväg där vi kan fortsätta att arbeta uppsökande och i samverkan för att möjliggöra för fler att komma, säger Anna Jönsson.

Samtidigt som verkstaden kommer att bli den plats som publik och samarbeten kretsar kring har det mobila tankesättet blivit en del av Grafikens Hus identitet. Mellanvägen att finna sätt att vara uppsökande och arbeta i andra lokaler än de egna leder till många parallella platser och inte bara till den permanenta bas som Grafikens Hus nya museibygnad kommer att vara.

Nu möjliggör de ett digitalt residensprogram med utblick mot omvärlden.

– Grafikens Hus kommer att facilitera en digital mötesplats för konstnärer, aktivister, forskare och programmerare i Sverige såväl som internationellt för att reflektera, utbyta kunskap och skapa gemensamt mellan kunskapsfält och länder. Jag ser möjligheter till fler perspektiv på grafiken som konstform och historia genom att arbeta normkritiskt och nå utanför vår västerländska kanon. Det blir en plats för kunskapsutbyte som inte känner några fysiska och geografiska gränser, säger Amanda Ferrada.

EXCEPTION AS THE RULE
— STORIES ABOUT THE
ART OF MOBILE WORKING

NIKI KRALLI ANELL

Guest curator Niki Kralli Anell interviewed colleagues at Grafkens Hus about the ways to get to know a place and the road to a new building for the art museum Grafkens Hus.

few days after the fire, Nina Beckmann, museum director of Grafikens Hus, walked around in the ruins together with her colleague, Eva Stenstam. The red-and-white barn that had housed Grafikens Hus since the mid-1990s was reduced to a black pile. But in the midst of the rubble was a dazzling spot of colour. Sprawling feet with toes to the sky, vaginas giggling like mouths, **"HIHIHI", "HA HA HA".**

A fragment from Liv Strömquist's books had escaped the flames. A light in the darkness. Several years have passed since the fire in Mariefred, and Grafikens Hus has been a mobile art museum for eight years. What can be learned from this time? What did they want to achieve, and where are they heading?

A digital house

Adapting the art museum to a nomadic existence meant a fresh start for Grafikens Hus. Eva Stenstam, who was deputy CEO and project manager during the transition, and among other things initiator to the dialogue series *From Chaos to Insight* and the project *Children's News Posters*, says that the mobile approach was in line with the idea of printmaking as a democratic artform. Throughout history, printmaking has made it possible to disseminate art to many people. Now, it was the museum's turn to reach out.

"It became immediately apparent that we had to go through with what we had planned for. The actual place was important for us, but the content is also who we are. I mean, the drive and the ideas for art projects were the same," says Eva Stenstam.

The work in the red-and-white barn in Mariefred followed an annual cycle of repetition and renewal. The new start without a building therefore offered a chance to challenge conventions for how an art museum operates.

"In a mobile age, it's been more exceptions than rules. We can do anything or nothing. In turn, nothing is repeated, and we also took the opportunity to do a lot over and above what usually happens at an art museum, like outreach, visiting activities, collaborations with

various institutions all over Sweden and with communities, and so on,” says Nina Beckmann.

The biggest challenge has been visibility and showing that they still exist, despite not having a physical visiting address for the audience.

“Being mobile means our website and social media platforms have had to stand in for an actual building; in consequence, we have engaged digitally for many years. So, for example the Covid pandemic didn’t involve any major adjustments for us, since we were already working digitally to reach our audience. We could call it our digital building,” she says.

And digitally is how most people encounter Grafikens Hus today. Anna Henriksson, communications officer for Grafikens Hus, says that the website is a giant task, since it has to convey the entire range of activities. Another challenge is documenting art projects, many of which are participant-based.

“It can be complicated to communicate art projects that require safe spaces where people can share their experiences with a group, but which aren’t meant to be spread beyond that. Some artistic processes are simply not that easy to talk about while in progress. Just then, they are extremely undigital, so to speak, they can’t be communicated externally.”

Relationships through art

The intention of mobile activities is and has been a way to get to know Grafikens Hus’s new location, Södertälje, and the people who live there, in the best possible way – *through* art. Therefore, collaborations have signified the mobile years more than anything.

“We realised that the day we open a new museum, it is paramount that we already know the place and that the inhabitants of Södertälje know us. We didn’t want to just appear out of thin air, slap up a building, swing open our doors and say: ‘This is fantastic, you should be grateful’. It felt important to be rooted in our new hometown,” says Nina Beckmann.

Nina Øverli, curator during 2016 of outreach art projects, recalls that it felt liberating to be without a physical building. It left them free to focus on reaching out and talking to the people in the area.

“We focused on the idea of a museum being an extrovert activity. I think that was absolutely necessary. We needed to start

from scratch, and hoping the audience issue would resolve itself would have been naive. The perspective is different here from cities with more on offer. In smaller communities you need to *create* your audience based on various audience issues and a broader appeal,” she says.

Unlike many contemporary art museums, Grafikens Hus runs a medium-specific operation. That is, printmaking is the foundation stone of the museum and all its activities. What may seem restrictive is in fact what has guided Grafikens Hus in times of crisis and total change and enabled close collaborations.

“Printmaking is often described as a collective form of art, even if many people work independently. The marriage between printmaking and mobility benefited co-creative projects with low thresholds. Printmaking is a great method for working with collective creativity and approaching issues of life and society,” says Anna Jönsson, deputy CEO and project manager.

Deepening expanding forms

Grafikens Hus wants to promote printmaking, and spread a deeper and wider understanding of the medium to audiences and artists. Their clearest initiative for this is called *The Survey*.

“Initially, it was about reaching deeper into the field of printmaking with a podcast, articles on site visits, and video interviews. As a trained journalist, I felt this would be a good way of getting the message across. Now, it’s become one of the pillars of our activities, where we put everything on our website,” says Anna Henriksson.

There is no straining obligation to work with printmaking in the art projects. But printmaking is always there, on a practical or conceptual level. On the one hand, it is manifested as an obvious element in print-related exhibitions and in the practical printing workshops that are part of almost every art project. On the other hand, operating as a museum specialised in printmaking, involves a continuous exploration of the boundaries of printmaking, expanding the concept of printing as an art and a method.

“There is always the risk that printmaking is reduced to an educational tool. But for us, it’s about being on the cutting edge in our field. I consider us to have a national mission – there is no comparable institution for prints and printmaking in Sweden. Also, it’s crucial for us to know about printmaking traditions, to understand the origins.

And then, there's the desire to stretch the concept of printmaking – what does it mean today? We explore that together with artists, and the process is at least as enlightening to us as an institution. It keeps us reconsidering who we are and what printmaking can be,” says Nina Beckmann.

Inner voyage

The co-creative art projects have required listening, highlighting the skills and voices of the community. This approach has also helped to clarify the institution's role within the art projects.

“Rethinking our role in the art projects has been an inner voyage for us, to say: ‘No, we don't supply knowledge and ready-made answers’ but that the knowledge comes from the individuals we work with. We focus on an empowering process, where the individual is given the means to find or choose their own expression and their own story. We supply the tools, maybe a platform, and boost existing knowledge and skills,” says Anna Jönsson.

In other words, the role of Grafikens Hus is to enable possibilities for art projects and to run them jointly, and that there are artists and art educators there who want to apply their knowledge to developing the framework.

“One approach, that I think is important to emphasise, is that we often let artists and teachers formulate the art projects. Grafikens Hus provides the framework and the artists are free to develop the project based on their work and methods,” says Amanda Ferrada, coordinator and project manager.

On the threshold of new places

Grafikens Hus is now standing on the threshold of a new museum building. In the next three years, they want to involve artists and an appointed panel of experts to formulate a vision for rebuilding an art collection for Grafikens Hus. In the museum, the art collection will be a place for dialogue. Instead of demonstrating particular printing techniques, the works chosen for the collection will emphasise the collective and democratic spirit of printmaking and especially issues relating to representation and historiography.

“We use history to understand the present, but whose history do we focus on? It's important not to avoid that discussion. We also

strive to decolonise the field of printmaking by working in teams with diverse backgrounds, checking what perspectives we highlight, and how we present printmaking history to the public,” says Amanda Ferrada.

There isn’t enough studio capacity for young artists who want to try printmaking techniques. Three years after the museum in Mariefred burned down, there was a fire in the building that housed the printmaking studio of the Royal Institute of Art on Skeppsholmen in Stockholm. The fire started in rubbish on the fourth floor and spread to the attic, completely destroying the printmaking studio, which has not yet been restored. Ulrika Flink was curator at Grafikens Hus from 2017 to 2019 and curated exhibitions such as *The Making of an Archive, Herbarium* (together with curator Sebastian Dahlqvist at Art Lab Gnesta), and the exhibitions in The Art Window 2017–2018. She was also the initiator of the projects *(An)other Vernacular* and *Fast Forward to the Future*.

“I believe in experimenting, letting artists in who might do something totally different with printmaking techniques. It would be fantastic if that tradition could continue. It’s especially important now, considering that our art academies have shut down their printmaking studios. Holding a print in your hand is not the same as holding a printout. There’s something very tactile about prints, and it’s vital that people learn to appreciate that,” says Ulrika Flink.

Now that Grafikens Hus is planning its new home, the printmaking studio will be the heart of the museum. A global place where artists, master printers, students, and visitors can produce art and exchange knowledge. Where discussions about printmaking can be further extended and produced over longer periods.

“Many artists are looking forward to working in a studio where different printmaking techniques are represented. And where kids and youngsters can meet and study the art form in depth. But we’ll never be an institution that just sits around waiting for people to show up. Somehow, we’ll find a middle ground, where we can pursue our outreach programmes and collaborations to encourage more people to visit,” says Anna Jönsson.

While the print workshop will be the hub for visitors and collaborations, the mobile approach has become integral to the identity of Grafikens Hus. The middle ground, finding ways of reaching out and working in places outside the museum, will lead to many parallel sites alongside the permanent base in the Grafikens Hus museum

building. Now they are setting up a digital residency programme with an international outlook.

“Grafikens Hus will facilitate a digital meeting place for artists, activists, researchers, and programmers in Sweden and internationally, where they can reflect, share knowledge and create collectively, across disciplinary and national borders. I foresee a potential for new perspectives on the history and art of prints with a norm-critical approach, and for reaching beyond our Western canon. It will be a forum for exchanging skills and knowledge, without physical and geographical boundaries,” says Amanda Ferrada.